

Azərbaycan Respublikası
Mərkəzi Bankı İdarə Heyətinin
“06” may 2025-ci il tarixli
qərarı ilə təsdiq edilmişdir
Protokol № 17
D/reyestr № 534

BANKLARARASI TƏMİNATSIZ PUL BAZARINDA İSTİNAD FAİZ DƏRƏCƏSİNİN HESABLANMASI VƏ AÇIQLANMASI QAYDALARI

1. Ümumi müddəalar

1.1. Bu Qaydalar Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının (bundan sonra – Mərkəzi Bank) müəyyən etdiyi ticarət platformasında (bundan sonra - ticarət platforması) manatla pul bazarında aparılan əməliyyatlar üzrə istinad faiz dərəcəsinin Mərkəzi Bank tərəfindən hesablanması proseduru qaydalarını müəyyən edir.

1.2. 1 günlük banklararası təminatlı pul bazarında istinad faiz dərəcəsi (bundan sonra AZIR - Azerbaijan Interbank Rate) manatla həyata keçirilən və bu Qaydaların 2-ci hissəsində müəyyən edilən tələblərə cavab verən əqdlərin (bundan sonra – uyğun əqdlər) cəmi məbləğinin mərkəzi 80%-nin faiz dərəcələrinin orta çəkili kəmiyyətidir.

1.3. AZIR Azərbaycan Respublikasında kommersiya banklarının bir-birindən borc aldıkları qısamüddətli vəsaitlər üzrə faiz dərəcəsinin orta göstəricisidir və manatla üzən faiz dərəcəli maliyyə alətləri üçün istinad faiz dərəcəsi kimi çıxış edə bilər.

2. AZIR-in hesablanmasına daxil edilən əqdlərə dair tələblər

2.1. Aşağıdakı meyarlara cavab verən banklararası əqdlər uyğun əqdlər hesab olunur və AZIR-in hesablanması zamanı nəzərə alınır:

2.1.1. Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən kommersiya bankları arasında ticarət platformasında milli valyutada bağlanan əqdlər;

2.1.2. təminatlı əsasda və bir iş günü müddətinə bağlanan əqdlər;

2.1.3. milli ödəniş sisteminin reqlamentinə uyğun olaraq banklararası əməliyyatların aparılması üçün müəyyən edilmiş müddətdə bağlanan, günün sonunadək ləğv edilməyən və hesablaşma tarixi əqdin bağlanma tarixi ilə eyni gündə olan əqdlər.

3. AZIR-in hesablanma metodologiyası

3.1. Mərkəzi Bank tərəfindən AZIR-in hesablanması üçün hər iş günü aşağıdakılar həyata keçirilir:

3.1.1. iş gününün sonu ticarət platformasından məlumat əldə etməklə uyğun əqdlərin siyahısı formalaşdırılır;

3.1.2. bütün uyğun əqdlər faiz dərəcəsinə görə aşağıdan yuxarıya doğru sıralanır;

3.1.3. eyni faiz dərəcəli bütün əqdlərin məbləği faiz dərəcəsi üzrə cəmlənir;

3.1.4. AZIR-də mümkün təhrif və arzuolunmaz dəyişkənliyin aradan qaldırılması məqsədilə ticarət həcmnin 10%-lik hissəsi faiz dərəcələri üzrə sıralanmış siyahıda ən yüksək və ən aşağı faiz dərəcələrində toplanmış həcmlərdən kənarlaşdırıcı göstəricilər kimi çıxarılır;

3.1.5. AZIR aşağıdakı düsturla siyahıda qalan faiz dərəcələrinin çəkili ortası kimi hesablanır, on mində bir səviyyəsinə qədər yuvarlaqlaşdırılır və faktiki günlərin sayı/360 hesablama bazasından istifadə etməklə illik faiz kimi göstərilir:

$$AZIR = \frac{\sum_{i=1}^n v_i \times r_i}{\sum_{i=1}^n v_i}$$

Burada:

AZIR – orta çəkili faiz dərəcəsi;

n – bu Qaydaların 2.1.1-2.1.3-cü yarımbəndlərində göstərilən tələblərə cavab verən əqdlər üzrə fərqli faiz dərəcələrinin sayı;

r_i – əqdlər üzrə hər bir fərqli faiz dərəcəsi (faizlə);

v_i – verilən faiz dərəcəsi ilə (*r_i*) aparılmış əqdlərin məbləği.

4. Müddətlər üzrə toplanan faizli AZIR-in hesablanması

4.1. Mərkəzi Bank hər iş günü 3 fərqli müddət üzrə toplanan faizli AZIR-i hesablayır və açıqlayır.

4.2. “Toplanan faizli 30 günlük AZIR”, “toplanan faizli 90 günlük AZIR” və “toplanan faizli 180 günlük AZIR” kimi adlandırılan faiz dərəcələri müvafiq olaraq 30, 90 və 180 günlük dövr üzrə AZIR faiz dərəcələrinin mürəkkəb faiz artımı əsasında kapitallaşması ilə hesablanır. Qeyri-iş günləri üzrə sadə faiz dərəcəsi tətbiq edilir və bu zaman həmin günlər üzrə faiz dərəcəsi sonuncu iş gününün AZIR dərəcəsinə bərabər götürülür.

4.3. 30, 90 və 180 günlük istinad dövrlərinin hər biri üçün toplanan faizli AZIR aşağıdakı düstura əsaslanır:

$$\text{Toplanan faizli } n \text{ günlük AZIR} = \left[\prod_{i=1}^{d_b} \left(1 + \frac{AZIR_i \times n_i}{360} \right) - 1 \right] \times \frac{360}{T}$$

Burada:

$AZIR_i$ – i iş günü üzrə AZIR dərəcəsi;

n_i – AZIR faiz dərəcəsinin şamil olunduğu təqvim günlərinin sayı;

T – istinad dövründəki təqvim günlərinin sayı (30, 90 və ya 180 təqvim günü);

d_b - istinad dövründəki iş günlərinin sayı.

4.4. Toplanan faizli AZIR dərəcələri on mində bir səviyyəsinə qədər yuvarlaqlaşdırılaraq faiz şəklində açıqlanır.

4.5. Hər hansı bir açıqlanma tarixi üçün 30 günlük, 90 günlük, 180 günlük toplanan faizli AZIR dərəcələri müvafiq olaraq 30, 90, 180 təqvim günü əvvəlki tarixin AZIR dərəcəsiindən başlayaraq (həmin tarixin həftə sonu və ya qeyri-iş günü olmasından asılı olmayaraq) açıqlanma tarixinin AZIR dərəcəsinədək olan dövrü özündə ehtiva edir. 30 günlük, 90 günlük və ya 180 günlük müddətlərin ilk günü qeyri-iş gününə təsadüf edərsə, həmin gün üçün AZIR dərəcəsi əvvəlki iş gününün AZIR dərəcəsinə bərabər götürülür.¹

5. Toplanan faizli artan AZIR indeksi

5.1. Toplanan faizli artan AZIR indeksi (TFAİ) baza dövrünə nəzərən AZIR-in kumulyativ dəyişimini ölçür və ilkin dəyəri 01.11.2024-cü il tarixinə 100,000 000 (yüz – vergüldən sonra 6 rəqəmə qədər yuvarlaqlaşdırılmış) olaraq təyin edilir.

¹ Məsələn, əgər 30 günlük, 90 günlük və ya 180 günlük müddətlərin başlanğıc tarixi şənbə gününə təsadüf edərsə, ondan əvvəlki cümə gününün AZIR dərəcəsi sonrakı 2 təqvim günü (şənbə və bazar günləri) üçün tətbiq olunur.

5.2. AZIR TFAİ aşağıdakı düsturla hesablanır:

$$AZIR\ TFAI_i = AZIR\ TFAI_{i-1} \times \left(1 + \frac{AZIR_{i-1} \times d_{i-1}}{360}\right)$$

Burada:

$AZIR\ TFAI_i$ – i iş günü üçün AZIR TFAİ-dir, növbəti iş günü vergüldən sonra 6 rəqəmə qədər yuvarlaqlaşdırılaraq açıqlanır;

$AZIR\ TFAI_{i-1}$ – $i-1$ iş günü üçün AZIR TFAİ-dir, növbəti iş günü vergüldən sonra 6 rəqəmə qədər yuvarlaqlaşdırılaraq açıqlanır;

$AZIR_{i-1}$ – $i-1$ iş günündə bağlanmış əqdlər üzrə hesablanan və növbəti iş günündə açıqlanan AZIR-dir;

d_{i-1} - $AZIR_{i-1}$ -in tətbiq olunduğu $i-1$ iş günündən i iş gününə qədər olan təqvim günlərinin sayıdır.

5.3. Bazar iştirakçıları aşağıdakı düsturdan istifadə edərək açıqlanan toplanan faizli AZIR əsasında istənilən istinad dövrü üzrə toplanan faizli artan AZIR dərəcəsini əldə edə bilirlər:

$$\text{Toplanan faizli artan } AZIR_{dövr} = \left[\frac{AZIR\ TFAI_{son\ tarix}}{AZIR\ TFAI_{başlanğıc\ tarix}} - 1 \right] \times \frac{360}{T}$$

Burada:

Toplanan faizli artan $AZIR_{dövr}$ – hesablama dövrü üzrə toplanan faizli artan AZIR indeksidir, vergüldən sonra 4 rəqəmə qədər yuvarlaqlaşdırılır;

$AZIR\ TFAI_{son\ tarix}$ – hesablama dövrünün son günü üçün AZIR TFAİ-dir;

$AZIR\ TFAI_{başlanğıc\ tarix}$ – hesablama dövrünün ilk günü üçün AZIR TFAİ-dir;

T – hesablama dövründəki günlərin sayıdır.

6. AZIR-in açıqlanması

6.1. Mərkəzi Bank AZIR-in hesablanması üzrə inzibatçısı olaraq AZIR-i hesablayır və müvafiq əqdlərin bağlandığı gündən sonrakı iş günü saat 10:00-dan gec olmayaraq Mərkəzi Bankın rəsmi internet sahifəsində açıqlayır.

6.2. Mərkəzi Bank tərəfindən AZIR ilə yanaşı, bu Qaydaların 2.1-ci bəndində göstərilən tələblərə cavab verən əqdlərin ümumi məbləği və sayı, əvvəlki dövrlər üzrə

açıqlanmış AZIR-in zaman sırası, AZIR-in hesablanması və açıqlanması metodologiyası rəsmi internet sahifəsində açıqlanır.

6.3. Mərkəzi Bankın rəsmi internet sahifəsində açıqlandıqdan sonra AZIR-ə hər hansı dəyişiklik edilməsinə yol verilmir. Bununla belə, AZIR-in hesablamasında səhvlər aşkar edilərsə və düzgün məlumat əsasında hesablanmalı olan AZIR əvvəlki açıqlanmış AZIR-dən üç baza bəndindən çox ($>0,03\%$) fərqlənərsə, Mərkəzi Bank növbəti iş günü saat 10:00-dan gec olmayaraq “düzəldilmiş” statusu ilə düzəliş edilmiş AZIR-i açıqlayır. Müəyyən bir gün üzrə açıqlanmış AZIR üçün yalnız bir dəfə düzəliş edilə bilər.

7. AZIR-in hesablanması və açıqlanması üzrə davamlılığının təmin edilməsi

7.1. İstənilən iş günü ərzində bu Qaydaların 2.1-ci yarımbəndində göstərilən tələblərə cavab verən uyğun əqdlərin sayı və ya məbləği aşağıda göstərilən səviyyədən az olduqda banklararası bazarda bağlanan əqdlər AZIR-in bu Qaydaların 3-cü hissəsində göstərilən qaydada hesablanması üçün kifayət edən səviyyə hesab olunmur:

- əqdlərin sayı 3-dən azdırsa;
- əqdlərin ümumi məbləği 30 milyon manatdan azdırsa.

7.2. Bu Qaydaların 7.1-ci bəndində göstərilən şərtlərdən hər hansı biri mövcud olduğu halda Mərkəzi Bank aşağıdakı ardıcılıqla AZIR-in hesablanması və açıqlanması üzrə ehtiyat planlarını tətbiq edir:

7.2.1. 1-ci ehtiyat planının tətbiq olunması şərti: AZIR bu Qaydaların 2.1-ci bəndində göstərilən tələblərə cavab verən uyğun əqdlər və Mərkəzi Bankın daimi imkan aləti olan 1 günlük depozit aləti üzrə bağlanmış əqdlərin 10%-i əsasında hesablanır. Bu zaman Mərkəzi Bankın daimi imkan depozit aləti üzrə faiz dərəcəsinin üzərinə açıqlanmış AZIR və daimi imkan depozit aləti üzrə faiz dərəcəsi arasında əvvəlki 2 iş günü ərzində orta spred (fərq) əlavə edilir;

7.2.2. 2-ci ehtiyat planının tətbiq olunması şərti: Əgər 1-ci ehtiyat planı çərçivəsində də hesablamaya daxil edilən əqdlərin ümumi məbləği 30 milyon manatdan az olarsa, AZIR Mərkəzi Bankın uçot faiz dərəcəsinin üzərinə açıqlanmış AZIR və uçot faiz dərəcəsi arasında əvvəlki 2 iş günü üzrə orta spred (fərq) əlavə edilməklə hesablanır.

7.2.3. 3-cü ehtiyat planı: Əgər AZIR ardıcıl iki gündən çox II ehtiyat planı üzrə hesablanarsa, üçüncü gündən etibarən AZIR Mərkəzi Bankın uçot faiz dərəcəsinə bərabər götürülür.

7.3. AZIR ehtiyat planlarının tətbiq edilməsi ilə hesablanmışdırsa, bu barədə məlumat Mərkəzi Bankın rəsmi internet sahifəsində müvafiq qaydada qeyd edilir.

7.4. Ehtiyat planlar yalnız nisbətən qısamüddətli hallar üçün nəzərdə tutulmuşdur. Əgər belə vəziyyətin uzun müddət davam edəcəyi gözlənilərsə, Mərkəzi Bank bu Qaydaların 8-ci hissəsinə uyğun olaraq AZIR-in hesablanması metodologiyasına dəyişikliklərin edilməsini nəzərdən keçirir.

8. AZIR-in hesablanma metodologiyasının nəzərdən keçirilməsi və auditi

8.1. Bu Qaydalara uyğun olaraq AZIR-in hesablanmasının nəzərdən keçirilməsi və auditi məqsədilə tərkibi 6 (altı) nəfər olan Mərkəzi Bankın əməkdaşlarından ibarət "Açıq Bazar əməliyyatları və indekslərin hesablanmasına nəzarət Komissiyası" (Komissiya) yaradılır. Komissiya tərkibi Mərkəzi Bankın sədri tərəfindən təsdiq edilir.

8.2. Komissiya AZIR-in hesablanması və açıqlanmasının bu Qaydalara uyğunluğunu müntəzəm olaraq nəzərdən keçirir. Komissiya eyni zamanda bu Qaydalarda nəzərdə tutulan metodologiyanın bazar reallıqlarına adekvatlığını və müvafiq bazar segmentinin möhkəm və etibarlı bençmark yaratmaq üçün kifayət qədər dərinliyə malik olub-olmadığını qiymətləndirir.

8.3. Zərurət olduqda Komissiya indekslərin hesablanması qaydasına dəyişikliklərlə bağlı təkliflər verə bilər. Komissiya metodoloji dəyişikliklərin zəruriliyini qiymətləndirərkən AZIR istifadəçilərinin, o cümlədən bank ictimaiyyəti daxil olmaqla maliyyə bazarı iştirakçılarının fikirlərini də nəzərə alır.

9. Yekun müddəalar

9.1. Bu Qaydalar təsdiq olunduğu gündən qüvvəyə minir.

9.2. Bu Qaydalar qüvvəyə mindiyi gündən Mərkəzi Bankın İdarə Heyətinin 19 aprel 2023-cü il tarixli qərarı (protokol № 08) ilə təsdiq edilmiş "Təminatlı Banklararası Pul

Bazarında Bençmark Dərəcəsi (AZIR – Azerbaijan Interbank Rate) üzrə İndekslərin Hesablanması və Açıqlanması Qaydaları” ləğv edilir.

Mərkəzi Bankın sədri

Taleh Kazımov